

Työtä maahanmuuttajien asunnottomuuden rakenteellisten tekijöiden poistamiseksi Suomessa: Katto-hankkeesta opittua

Tekijät: Turk, Jana B. & Ghazi, Duin

Tiivistelmä

Suomen suurimmat poliittiset puolueet ovat Yhdessä Y-säätiön kanssa asettaneet tavoitteekseen puolittaa asunnottomien henkilöiden määrä Suomessa vuoteen 2022 mennessä sekä hävittää asunnottomuuden kokonaan vuoteen 2026 mennessä. Tilastot osoittavat, että Suomi on jo edistynyt merkittävästi asian suhteen: asunnottomuus on vähentynyt jatkuvasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tilanne ei kuitenkaan näytä yhtä lupaavalta maahanmuuttajataustaisten kannalta, sillä kyseinen väestöryhmä on asunnottomuustilastoissa yliedustettuna. Vaikka vain seitsemän prosenttia Suomen väestöstä on taustaltaan maahanmuuttajia, oli heitä vuonna 2018 23,7 prosenttia kaikista asunnottomista henkilöistä ja 39 prosenttia asunnottomista perheistä. Asunnottomuus on lisääntynyt myös Helsingin kaupungin ulkopuolella asuvien maahanmuuttajien keskuudessa. Tilastojen epäsuhtaan ja viime vuosien muutosten valossa herääkin epäily siitä, onko rakenteellisia tekijöitä maahanmuuttajien asunnottomuuden taustalla otettu huomioon yllämainittuja tavoitteita asetettaessa.

Asunnottomuuden riskitekijöissä ei sinänsä ole merkittävää eroa enemmistöväestön ja vähemmistöjen välillä. Maahanmuuttajat saattavat kuitenkin kielimuurin ja tiedon puutteen vuoksi kohdata enemmän vaikeuksia Suomen sosiaaliturvajärjestelmään liittyen. Näiden tekijöiden vuoksi maahanmuuttajien voi olla vaikeampi ymmärtää ja toteuttaa omia oikeuksiaan, mikä tekee heistä alttiimpia hämärien toimijoiden hyväksikäytölle. Maahanmuuttajien kohtaama syrjintä on myös sellainen rakenteellinen este, joka vaikeuttaa yhdenvertaisille asuntomarkkinoille pääsyä.

Tässä raportissa käymme läpi Moniheli ry:n Katto-hankkeessa opittuja keinoja, joiden avulla erityisesti maahanmuuttajien asunnottomuuteen johtavia tekijöitä voidaan vähentää. Katto-hanke oli kolmen vuoden pituinen projekti (huhtikuu 2016–huhtikuu 2019), jonka tavoitteena oli työskennellä maahanmuuttajien asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi Suomessa.

Avainsanat: maahanmuuttajien asunnottomuus, Katto-hanke, Suomi, asunnottomuuden ennaltaehkäisy

Johdanto

Suomen suurimmat poliittiset puolueet, yhdessä Y-säätiön kanssa, ovat asettaneet tavoitteekseen asunnottomien henkilöiden määrän puolittamisen Suomessa vuoteen 2022 mennessä sekä asunnottomuuden poistamisen kokonaan vuoteen 2026 mennessä. Viimeisimmät tilastot kuitenkin osoittavat asunnottomuuden lisääntyneen maahanmuuttajien keskuudessa Helsingin ulkopuolella.

Tässä raportissa käsittelemme asunnottomuuden eri määritelmiä Suomessa, Asunto ensin -periaatetta sekä asunnottomuuden riskitekijöitä erityisesti maahanmuuttajien näkökulmasta. Tämä näkökulma on välttämätön, sillä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta puhuttaessa jätetään vähemmistöjä, etenkin maahanmuuttajia, koskettavat ongelmat usein huomioimatta. Kolmivuotisen Katto-hankkeen (huhtikuu 2016 - huhtikuu 2019) tavoitteena oli ennaltaehkäistä maahanmuuttajien asunnottomuutta. Hankkeen kautta saadut kokemukset ovat antaneet meille työkaluja, joiden avulla Suomessa tehtävää asunnottomuustyötä on mahdollista tarkastella kriittisesti. Kokemusten avulla voimme myös tarjota ehdotuksia työn osallistavuuden lisäämiseksi. Näin tekemällä pyrimme antamaan panoksemme tutkimukselle, joka käsittelee erityisesti maahanmuuttajia koskettavia kysymyksiä asunnottomuuteen ja asunnottomuustyöhön liittyen.

Mitä on asunnottomuus?

Kansainvälisesti tutkijoiden ja palveluntarjoajien parissa vallitsee yksimielisyys siitä, ettei asunnottomuus tarkoita pelkästään taivasalla nukkumista. Huolimatta yrityksistä löytää yhteinen määritelmä asunnottomuudelle, eroavat käytettävät määritelmät edelleen maittain (Stenius-Ayoade 2019 : 16).

Suomessa asunnottomuuteen liittyviä tilastoja kerää Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). ARA:n määritelmän mukaan asunnottomuus koskee henkilöitä, jotka 1) nukkuvat ulkona tai ensisuojoissa, portaikoissa tms., 2) asuvat hätämajoituksissa tai asuntoloissa, 3) asuvat erilaisissa laitoksissa, 4) ovat vapautettuja vankeja ilman tiedossa olevaa asuntoa tai 5) asuvat tilapäisesti epävarmassa majoituksessa, tuttavien tai sukulaisten luona (Y-säätiö 2018 : 13, FEANTSA 2019a). Suomalainen käsite asunnottomuudesta on yksi niistä harvoista Euroopassa, jotka sisältävät kaikki ETHOS Light:in kohderyhmät. ETHOS Light (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion) on yhdenmukaistettu määritelmä asunnottomuudesta, ja sen tarkoituksena on helpottaa tilastojen keräämistä ja käsittelemistä (BuschGeertsema, Benjaminsen ym. 2014 siteerattu Stenius-Ayoadessa 2019:16). Suomen määritelmä asunnottomuudesta ei kuitenkaan ota huomioon sellaista asuntomarkkinoilta syrjäytymistä, joka koskee esimerkiksi turvattomassa ja puutteellisessa majoituksessa asuvia ihmisiä. Esimerkiksi Yhdistynyt kuningaskunta käyttää kattavampaa ETHOS Light

-typologiaa, joka huomioi myös tällaiset turvattomissa ja puutteellisissa asumuksissa elävät henkilöt. Ihmisellä katsotaan olevan majoitus vain silloin, kun majoitus on sopiva, turvallinen, tarpeeksi tilava ja se täyttää perinteisen rakenteen kriteerit. Tämän mukaan esimerkiksi asuntovaunussa asuva henkilö on asunnoton (Pleace 2018, FEANTSA 2019b). Kattavamman asunnottomuuden määritelmän käyttö saattaa nostaa asunnottomien henkilöiden määrää tilastoissa. Samalla se kuitenkin auttaa ymmärtämään laajemmin asuntomarkkinoilta syrjäytymistä, mikä on olennaista asunnottomuuden ja siihen johtavien tekijöiden poistamiseksi.

Asunnottomuutta koskevia tilastoja on kerätty Suomessa vuosittain vuodesta 1987 lähtien. Tilastot vuosien 2014 ja 2017 väliltä ovat osoittaneet, että naisten, nuorten ja maahanmuuttajataustaisten asunnottomuus on noussut, vaikka yleisesti asunnottomuus on ollut laskussa. Virallisten tilastojen mukaan enemmistö asunnottomista ihmisistä on miespuolisia. Maantieteellisesti asunnottomuus keskittyy suuriin kaupunkeihin, kuten Helsinkiin, Espooseen, Vantaalle, Tampereelle, Turkuun, Jyväskylään ja Kuopioon. Noin 55 prosenttia asunnottomista ihmisistä elää Helsingin suurkaupunkialueella ja 37 prosenttia Helsingin kaupungissa.

Vuonna 2018 asunnottomista ihmisistä Suomessa 25 prosenttia oli naispuolisia, 21 prosenttia alle 30-vuotiaita (nuoria) ja 24 prosenttia maahanmuuttajataustaisia. Lisäksi asunnottomista perheistä 39 prosenttia oli maahanmuuttajaperheitä. Helsingin asunnottomuustilastojen keräämismenetelmien muuttumisen vuoksi vuoden 2018 valtakunnalliset tilastot eivät ole verrattavissa edellisten vuosien tilastoihin. Helsingin ulkopuolella on kuitenkin havaittavissa huolestuttava ilmiö: siinä missä asunnottomuutta kokevien naisten ja nuorten määrä on laskenut vuoteen 2017 verrattuna, on maahanmuuttajien asunnottomuus kasvanut 34 prosentilla. Ottaen huomioon, että maahanmuuttajataustaisiksi luetaan Suomen väestöstä vain seitsemän prosenttia, on ryhmä selvästi yliedustettuina asunnottomuustilastoissa. Tässä vaiheessa on tärkeä huomauttaa, että tilastollinen määritelmä maahanmuuttajista on ollut ristiriidan aihe, sillä Suomessa ei kerätä tietoa maahanmuuttajien taustasta. Sen sijaan indikaattoreina Suomessa käytetään henkilön syntymäpaikkaa ja äidinkieltä. Maahanmuuttajaksi tai maahanmuuttajataustaiseksi luokitellaan henkilö, joka on syntynyt Suomen ulkopuolella ja jonka äidinkieleksi on rekisteröity jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame (ARA 2019, Immonen ym. 2019).

Tämän lisäksi tilastot eivät ota huomioon poikkeuksellisia maahanmuuttajatapauksia, kuten Suomeen muuttaneita viranomaisille rekisteröitymättömiä EU-kansalaisia tai kielteisen oleskelulupa- tai turvapaikkapäätöksen saaneita ja paperittomiksi jääneitä henkilöitä. Näillä ryhmillä ei ole pääsyä useiden palvelujen piiriin ja he ovat mahdollisesti vailla asuinpaikkaa. Suomalaisen asunnottomuuden määritelmän mukaan kyseessä olevia henkilöitä ei kuitenkaan lasketa asunnottomiksi eikä heitä oteta

huomioon tilastoissa. Kaikesta tästä huolimatta nämä ryhmät ovat silti osa asunnottomuuden ilmiötä (Immonen ym. 2019 : 15).

Nykyisten tilastojen puutteena voidaan nähdä myös se, ettei se mahdollista päällekkäisten ominaisuuksien tarkastelua. Vaikka monien kategorioiden, kuten naisten, nuorten, ja maahanmuuttajien välillä on päällekkäisyyttä, ei tietoa ole saatavilla esimerkiksi siitä, kuinka suuri määrä asunnottomista nuorista on myös maahanmuuttajia ja/tai naisia. Asunnottomuus voidaan nähdä ylisukupolvisenä kokemuksena ja se voi olla perittyä. Koska 39 prosenttia asunnottomista perheistä on maahanmuuttajaperheitä, voi tästä päätellä monilla asunnottomuutta kokevilla nuorilla olevan myös maahanmuuttajatausta.

Myös tilastot muista syrjintää kohtaavista vähemmistöryhmistä, kuten esimerkiksi seksuaalivähemmistöistä, voisivat auttaa syventämään ymmärrystä asuntomarkkinoille pääsyä vaikeuttavista tekijöistä. Suomessa näitä tilastoja ei kuitenkaan ole vielä kerätty.

Muiden länsimaiden tutkimusten pohjalta voidaan päätellä, että asunnottomuus on yleisempää seksuaalivähemmistöjen kuin heteroseksuaalien keskuudessa. Esimerkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa 24 prosenttia asunnottomista nuorista kokee kuuluvansa seksuaalivähemmistöön ja Kanadassa taas tämä luku on 20 prosenttia. (katso Albert Kennedy Trust 2017, Abramovich ja Shelton 2017). Vaikka näissä maissa on kerätty tilastoja seksuaalivähemmistöön kuuluvista nuorista, tietoa nuorten taustasta tai etnisestä alkuperästä ei vielä ole saatavilla. Vaikka asunnottomuuteen liittyviä tilastoja on kerätty Suomessa jo pitkään, ei tarvetta monipuolisemmille tilastoille ole vielä otettu huomioon.

Suomi esikuvana: menestysmalli ja sen vaarat

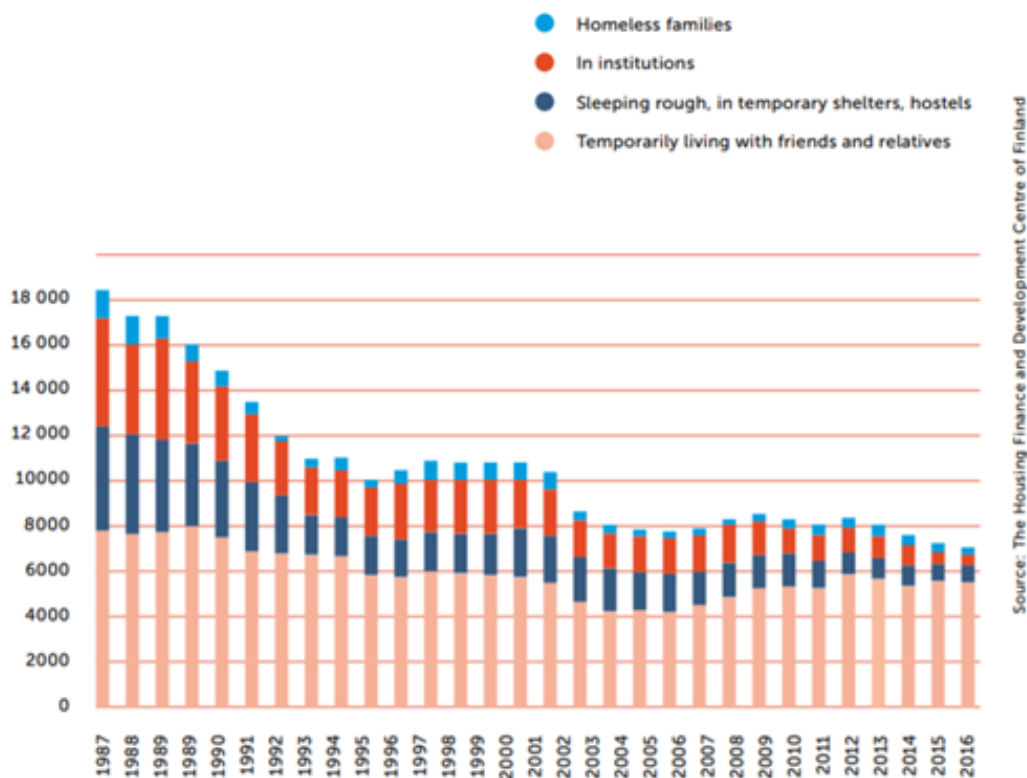
Suomi on ainoa EU-maa, jossa asunnottomuus on laskussa. Näin ollen on siis ymmärrettävää, että muut maat pitävät Suomea roolimallina, kun puhutaan asunnottomuuden torjunnasta.

Asunnottomuuden vähentämiseen tähtävällä työllä on Suomessa pitkä historia. Valtio otti ensimmäisen askeleensa asunnottomuuden torjunnassa vuonna 1949, kun se perusti Asuntorakennustuotannon valtuuskunta Aravan rahoittamaan asuntotuotantoa matalakorkoisilla lainoilla. Nykypäivänä tästä lainajärjestelmästä vastaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 1980-luvun puolesta välistä lähtien asunnottomuuden vähentäminen on jatkuvasti ollut osa Suomen hallitusohjelmaa: asunnottomuuden poistaminen mainittiin ensimmäistä kertaa hallitusohjelmassa jo vuonna 1987 (Y-säätiö 2018).

Samana vuonna käynnistettiin asunnottomuutta koskevien vertailukelpoisten tilastojen systemaattinen kerääminen. Tässä vaiheessa Suomessa oli 19 000 asunnottomaa ja asuntojen puutteen vuoksi hätämajoitukset majoittivat tuhansia ihmisiä. 2000-luvulla tuli selväksi, ettei käytössä ollut niin kutsuttu portaittainen asuttamismalli ollut tehokas asunnottomuuden vähentämisessä. Portaittaisen asuttamismallin mukaan asunnottoman henkilön on edistytävä muilla sosiaalisen kuntoutusprosessin rapuilla ennen kuin viimeinen porras, eli oman asunnon saaminen, on mahdollista. Malli koettiin epäinhimilliseksi, sillä monille matka portaikon yläpään oli liian haasteellinen ja asunto pysyi vain unelmana. Malli todettiin tämän lisäksi kalliiksi, sillä jatkuvasti hätämajoituksissa yöpyvät pitkäaikaisasunnottomat kuormittavat huomattavasti terveys- ja päihdepalveluita (Immonen ym. 2019, Y-säätiö 2018). Suomi vaihtoiinkin mallia Asunto ensin –periaatteeseen, joka saavutti nopeasti suosiota ja sai osakseen yhteiskunnallista ja poliittista tukea.

Asunto ensin –periaate perustuu oletukseen siitä, ettei koti ole palkinto, vaan tärkeä edellytys henkilön elämänlaadun parantamiseksi. Portaittaisesta asuttamismallista Asunto ensin –malliin siirtyminen toi mukanaan positiivisia vaikutuksia monen pitkäaikaisasunnottoman ja vaikeassa elämäntilanteessa olevan, esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmista kärsivän, ihmisen elämään. Asunto ensin –periaatteen toteuttaminen vaati kohtuuhintaisempia asuntoja, lisää asuntotuotantoa tiheään asutuilla alueilla sekä muutoksia asunnottomuuspalveluissa. Näitä muutoksia laitettiin alulle valtakunnallisen Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma PAAVO I (2008-2011) myötä ja työtä jatkettiin PAAVO II –ohjelman (2012-2015) kaudella. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE (2016-2019) aloitettiin sen jälkeen, kun kansainvälinen tutkimustoiminnan arviointi asunnottomuuden vähentämishjelmasta kannusti Suomea keskittymään yhä enemmän asunnottomuuden torjuntaan. AUNE:n kaksi päämäärää on vahvistaa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä sekä torjua asunnottomuuden uusiutumista (Y-säätiö 2018 : 10-21).

Asunto ensin -periaatteeseen siirtyminen poliittisen tuen ja yhteistyön avulla tuotti nopeasti tuloksia. Kuten kuva 1 osoittaa, neljän ensimmäisen muutoksen jälkeisen vuoden aikana asunnottomuus laski 33 prosentilla. 28 vuoden aikana asunnottomien ihmisten määrä laski tasaisesti 19 000 henkilöstä noin 7 000:een.

KUVA 1: Asunnottomien ihmisten määrä Suomessa (ARA siteerattu Y-säätiössä 2018 : 11).

Suomen suurimmat poliittiset puolueet ovat yhdessä Y-säätiön kanssa asettaneet tavoitteekseen jatkaa Suomen menestystarinaa puolittamalla asunnottomien henkilöiden määrä Suomessa vuoteen 2022 mennessä ja hävittämällä asunnottomuuden kokonaan vuoteen 2026 mennessä. Painopiste on edelleen Asunto ensin -toimintaperiaatteessa ja kohtuuhintaisten asuntojen tarjonnassa.

AUNE-ohjelmassa on pyritty huomioimaan erilaisten heikossa asemassa olevien kohderyhmien näkökulmia, kuten maahanmuuttajanäkökulma Katto-hankkeen ja -toiminnan kautta, sekä tuettu projekteja, jotka tavoittelevat naisten ja nuorten asunnottomuuden vähentämistä. Tästä huolimatta tilastot todistavat, että työtä vähemmistöjen ja heikossa asemassa olevien kohderyhmien asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi on tehtävä entistä enemmän. Asunnottomuus naisten, nuorten ja maahanmuuttajien keskuudessa ei ole lisääntynyt, mutta ei myöskään vähentynyt merkittävästi sitten AUNE-ohjelman käynnistyttyä.

Asunto ensin -toimintaperiaatteen menestystä ei voi kiistää, mutta sen voidaan kuitenkin nähdä olevan suhteessa tehokkaampi tietyn kohderyhmän asunnottomuuden vähentämisessä. Tähän kohderyhmään kuuluvat etnisesti kantasuomalaiset keski-ikäiset miehet, jotka myös edustavat suurinta asunnottomien ryhmää Suomessa. Tämän ilmiön syyt voidaan johtaa Suomen asunnottomuuden historiasta sekä

Asunto ensin -mallin neljästä periaatteesta. Vuonna 1967 40-50 alkoholiongelmaista asunnottomasta miestä jäätyivät kuoliaaksi yhden yön aikana. Näiden kuolemien jälkeen Helsinkiin perustettiin hätämajoitus tilapäiseksi ratkaisuksi. Huonoimpina hetkinä hätämajoituksessa yöpyi yli tuhat alkoholiongelmaista henkilöä (Y-säätiö 2018: 15). Näiden tapahtumien vuoksi Asunto ensin -mallin neljään periaatteeseen sisältyy myös viittauksia päihderiippuvuuteen ja mielenterveyteen.

Suomessa ei ole saatavilla kerättyä tutkimustietoa siitä, kärsivätkö asunnottomat maahanmuuttajataustaiset henkilöt päihderiippuvuus- tai mielenterveysongelmista. Tanskassa tehdystä tutkimuksesta on kuitenkin havaittu kyseisten ongelmien olevan harvinaisempia maahanmuuttajataustaisten asunnottomien henkilöiden kohdalla (katso Benjaminsen 2017). Katto-hankkeen työntekijät ovat myös työssään havainneet vapautettujen vankien olevan riskialttiimpia asunnottomuudelle, mikäli heillä ei ole päihderiippuvuusongelmaa. Päihdeongelmaiset vapautetut vangit saavat riippuvuuteensa hoitoa ja ovat siten yhteiskunnan tarjoaman tuen piirissä vapautuessaan, toisin kuin ne vangit, joilla ei ole ongelmia päihdeidenkäytön kanssa. Vaikka Asunto ensin -periaatteen luoma turvaverkko toimii hyvin niille kohderyhmille, joille se on suunniteltu, sisältää se silti heikkouksia, joiden vuoksi muut kohderyhmät voivat jäädä ilman huomiota ja tarvittavaa tukea. Näin etenkin, jos ryhmät ovat myös Katto-hankkeen kaltaisten toimijoiden tavoittamattomissa.

Riskit ja esteet maahanmuuttajien osallisuudelle asuntomarkkinoilla

Asunnottomuuden riskitekijät voidaan yleisesti erotella yksilöllisiin, hyvinvointivaltioon liittyviin sekä rakenteellisiin tekijöihin. Yleisesti ottaen asunnottomuuden ei voida sanoa johtuvan yhdestä ainoasta syystä, vaan se on monien eri tekijöiden summa.

Yksilöllisiin tekijöihin luetaan avioero, sairaus, työttömyys ja rahalliset ongelmat. Niin ikään mielenterveys- ja päihderiippuvuusongelmat voidaan luokitella yksilöllisiksi riskitekijöiksi (Immonen ym. 2019: 16). Hyvinvointivaltioon liittyviin tekijöihin sisältyvät muun muassa perussosiaaliturvan puutteellisuus ja sosiaaliturvaan liittyvä byrokratia, jotka saattavat estää tukien saamisen ja aiheuttaa henkilön sosiaaliturvan piiristä putoamisen (katso Immonen ym. 2019). Rakenteellisiksi tekijöiksi luokitellaan esimerkiksi sosiaalinen epätasa-arvo, korkea työttömyysaste sekä puute kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista, joiden kysyntä on kaupungeissa jatkuvassa nousussa. Tässä raportissa hyvinvointivaltioon liittyvät tekijät nähdään institutionaalisina ja näin ollen rakenteellisina tekijöinä.

Kaiken kaikkiaan asunnottomuuden riskitekijöissä ei ole merkittäviä eroja enemmistöväestön ja vähemmistöjen välillä. Vuokra-asuntomarkkinoilla ja niillä palveluilla, joita asunnottomuuden uhan alla oleville henkilöille tarjotaan, on suurempi merkitys. Maahanmuuttajat saattavat kuitenkin kielimuurin

ja tiedon puutteen vuoksi kohdata enemmän vaikeuksia Suomen sosiaaliturvajärjestelmään liittyen (Immonen et al. 2019). Näiden tekijöiden vuoksi maahanmuuttajien voi olla vaikeampi ymmärtää ja toteuttaa omia oikeuksiaan, mikä tekee heistä alttiimpia hämäreiden toimijoiden hyväksikäytölle.

Viime vuosien aikana hämäret toimijat ovat yleistyneet asuntomarkkinoilla, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Katto-hankkeen työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kokemukset osoittavat ilmiön näkyvän esimerkiksi kiinteistömaksuihin perustuvassa keinottelussa, asumiskelvottomien, remonttia vaativien tai sellaisten asuntojen vuokraamisessa, joita ei edes ole olemassa. Tämän kaltaisella hyväksikäytöllä voi olla vakavia taloudellisia ja joissain tapauksissa myös laillisia seurauksia, jotka voivat lisätä asunnottomuuden riskiä entisestään. Lisäksi asuntomarkkinoiden hämäret toimijat toimivat usein lain harmailla alueilla, eikä toiminta sen vuoksi välttämättä nouse poliittisten toimijoiden ensisijaiseksi huoleksi. Hämäreiden vuokranantajien ilmiö on osa suurempaa rakenteellista ongelmaa, joka vaikuttaa maahanmuuttajien asumiseen ja syrjintään asuntomarkkinoilla.

Syrjintä on yksi rakenteellinen este yhdenvertaiseen pääsyyn asuntomarkkinoille. Valitettavasti asuntomarkkinoilla tapahtuvasta syrjinnästä on hyvin vähän tehtyä tutkimusta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan (2019) alkuperään (oletettuun etniseen taustaan) ja kansalaisuuteen perustuva syrjintä on melko yleistä. Samankaltaiset tutkimukset työmarkkinoiden syrjinnästä ovat osoittaneet, että tällaista syrjintää kohtaavat myös esimerkiksi Suomen romaniväestöön kuuluvat ja sellaiset henkilöt, joiden sukunimen oletetaan olevan ulkomaalainen. (katso Larja ym. 2012, DIAK 2018).

Muita asunnottomuuden riskiä nostavia tekijöitä ovat työttömyys, köyhyys, alhainen tulo- ja koulutustaso, vankilatausta sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat. Vaikka viimeisimpänä mainittu onkin maahanmuuttajaväestön keskuudessa pienempi riskitekijä, on asunnottomuuden kokonaisvaltainen riski maahanmuuttajille korkeampi kuin valtaväestölle. Tämä voidaan liittää myös heikompaan asemaan työmarkkinoilla, alhaiseen tulotasoon ja korkeampaan riippuvuuteen vuokra-asuntomarkkinoista (Immonen ym. 2019). Vaikka nämä yleistykset perustuvat tilastoihin, on kuitenkin tärkeää huomata, että maahanmuuttajayhteisö on hyvin heterogeeninen ja maahanmuuttajien kokemukset moninaisia. Tämän vuoksi maahanmuuttajien niputtaminen yhdeksi ryhmäksi aiheuttaa vaikeuksia. Eri syistä johtuva maahanmuutto lokeroidaan hyvin usein saman termin alle ottamatta huomioon sitä, kuinka maahanmuuton syyt vaikuttavat eri tavoin vieraaseen kulttuuriin sopeutumiseen sekä tähän liittyvään stressitasoon. Nämä asiat taas vaikuttavat olennaisesti muun muassa maahanmuuttajien osallistumiseen ja työllistymiseen yhteiskunnassa.

Tietoisuus heikommassa asemassa olevista väestöryhmistä, näiden ryhmien sisäisestä moninaisuudesta sekä yhteisistä riskitekijöistä on olennainen tekijä maahanmuuttajien osallisuuden parantamiseksi Suomen asuntomarkkinoilla.

Katto-hankkeesta opittua

Katto-hanke syntyi Ympäristöministeriön rahoittaman ja Moniheli ry:n vuonna 2014 julkaiseman maahanmuuttajien asunnottomuutta käsittelevän selvityksen pohjalta. Kolmen vuoden ajan projektia rahoitti silloinen Raha-automaattiyhdistys. Katto-hanke käynnistettiin kehittämään maahanmuuttajien asunnottomuuden ennaltaehkäisevää toimintaa. Laajan tarpeen vuoksi seuraavina vuosina syntyi samankaltaisia, suurimmaksi osaksi (kiintiö)pakolaisiin keskittyviä hankkeita. Katto-hanke verrattain laajoine kohderyhmineen oli ainoa laatuaan, mikä mahdollisti hankkeen kauaskantoisten vaikutusten ulottumisen moniin eri maahanmuuttajaryhmiin.

Ensimmäisen vuoden aikana hankkeen työntekijät havaitsivat, että maahanmuuttajien keskuudessa kiersi paljon asumiseen liittyvää väärää tietoa ja väärinymmärryksiä. Tämän ongelman ehkäisemiseksi hankkeessa kehitettiin suomen kielen ryhmille, kotouttamisluokille ja vertaistukiryhmille lyhyt asumisteemainen informaatiokoulutus, joka oli muokattavissa ryhmän tarpeiden mukaan. Pian näitä koulutuksia alettiin kutsua infovierailuiksi. Edelleen toteutettavat infovierailut kestävät keskimäärin kaksi tai kolme tuntia ja käsittelevät esimerkiksi asunnon etsimistä, kotivakuutusta, vuokranantajan ja vuokralaisen oikeuksia ja velvollisuuksia, taloyhtiön sääntöjä, kierrätystä ja lajittelua, vahinkoilmoituksia, taloutta sekä sitä, mistä löytää apua ongelmatilanteissa. Vuonna 2017 hanke tavoitti infovierailujen kautta noin 1000 maahanmuuttajaa. Tästä lähtien infovierailuja on kehitetty säännöllisesti ja menetelmiä uudistettu niin, että myös suomen kieltä vain vähän puhuvien on mahdollista osallistua vierailuihin. Osallistumista helpottava menetelmä on esimerkiksi ns. korttimenetelmä, jossa infovierailun alussa osallistujille jaetaan kolme korttia: punainen, vihreä ja keltainen kortti. Korttien avulla osallistujien on mahdollista vastata ohjaajan kysymyksiin (vihreä = kyllä, punainen = ei, keltainen = ehkä, en tiedä, en ymmärrä) mutta myös ilmaista, mikäli eivät ymmärrä kysymystä tai ohjaajan liian nopeaa puhetta. Infovierailut eivät vain ehkäise väärän tiedon leviämistä, vaan tarjoavat myös tietoa asukkaan oikeuksista ja siitä, mistä voi löytää apua erilaisissa ongelmatilanteissa. Tällä torjutaan tiedon puutteesta ja kielimuurista johtuvia asunnottomuuden riskitekijöitä sekä ehkäistään vuokravelan kertymistä ja maahanmuuttajien joutumista hämäreiden toimijoiden uhreiksi.

Samojen tavoitteiden edistämiseksi hanke julkaisi myös Hyvä huomioida! -listan, joka tarjoaa neuvoja ja tietoa asunnonhakuun. Yhteistyössä Maahanmuuttoviraston kanssa tietolehtinen käännettiin usealle kielelle ja jaettiin vastaanottokeskuksiin. Tämän jälkeen listaa on päivitetty ja käännetty vielä useammalla

kielille ja sen on löydettävissä hankkeen nettisivuilta. Huoli asuntomarkkinoilla liikkuvista hämäristä toimijoista on johtanut Katto-hankkeessa toimintaan. Aiheesta on esimerkiksi järjestetty julkisia keskustelutilaisuuksia sekä tuotettu ja jaettu “Varo näitä hämäreitä toimijoita!” tietolehtisiä eri kielille käännettynä.

Kotouttamisen kaksisuuntaisen prosessin huomioon ottaen hanke on pyrkinyt tietoisesti työskentelemään myös yhdessä vallitsevan yhteiskunnan, erityisesti asumisasioiden parissa työskentelevien tahojen kanssa. Yhteisymmärryksen parantamiseksi ja ammattilaisten/asiiantuntijoiden kulttuurienvälisen taitojen lisäämiseksi hanke järjesti eri kulttuurien asumistapoja käsitteleviä koulutuksia. Nämä koulutukset ovat tulevaisuuteen katsovia tapoja ehkäistä asunnottomuutta, sillä tarve monikulttuurisesti ja kansainvälisesti koulutetulle asumisneuvonnalle on alati kasvava, kuten Riitta Granfelt Y-säätiön julkaisemassa esseessään “Homes for Homeless Women!” osoittaa (Granfelt 2019 : 24-25). Tarve ilmenee myös monien asuntoneuvonnan palveluja tarjoavien tahojen kokemuksista: monissa tapauksissa heidän asiakkaistaan jopa yli puolet ovat maahanmuuttajataustaisia. Tällaiset koulutukset voivat niin ikään vähentää asuntomarkkinoilla tapahtuvaa syrjintää.

Kasvava tarve kulttuurisensitiiviselle asumisneuvonnalle ja -ohjaukselle johti Katto-hankkeen pilotoimaan asumisen vertaisryhmätoimintaan, asiakkaiden yksityistapaamisiin sekä pop-up neuvontaan. Nämä toiminnot auttoivat asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä enemmän ruohonjuuritasolla kuin aikaisemmat toiminnot. Tämän lisäksi Katto-hanke on järjestänyt paloturvallisuuskoulutuksia yhteistyössä Helsingin pelastusliiton kanssa, osallistunut Asunnottomien yö -tapahtumaan ja erilaisiin sidosryhmien tapaamisiin sekä ollut mukana journalisteille suunnatun asunnottomuudesta viestimistä käsittelevän ohjekirjaisen tuottamisessa.

Kaksisuuntaista kotouttamisprosessia edistääkseen Katto-hankkeen ennaltaehkäisevä työ keskittyi pääasiassa tiedon levittämiseen sekä maahanmuuttajille että yhteiskunnallisille toimijoille. Kolmivuotisen hankkeen aikana huomattiin, että maahanmuuttajien näkökulman saamiseksi asunnottomuutta käsittelevään työn julkiselle tasolle tarvitaan enenevässä määrin käytännön työtä sekä vaikuttamistoimintaa.

Seuraavat askeleet: Katto-toiminta

Edellä mainittuihin tarpeisiin vastaaminen onkin nyt keskeinen osa Katto-toimintaa, joka on jaettu neljään eri toiminta-alueeseen: koulutuksiin, asiakastyöhön, vaikuttamistyöhön ja sidosryhmäyhteistyöhön. Koulutukset kattavat infovierailut sekä ammattilaisten koulutukset ja paloturvallisuuskoulutusyhteistyön jatkamisen Helsingin pelastusliiton kanssa. Asiakastyö sisältää

käytännönläheisen ja kulttuurisensitiivisen neuvonnan ja ohjauksen sekä pienemmät pop up - neuvontatapahtumat. Vaikuttamistyö keskittyy tuomaan maahanmuuttajanäkökulman julkiseen asunnottomuuskeskusteluun ja pyrkii takaamaan, ettei mikään haavoittumassa asemassa oleva ryhmä jää huomioimatta. Sidosryhmäyhteistyö taas kattaa erilaista toimintaa verkostoitumistapahtumista viestintään ja yhteisen asumisen ajokortin kehittämiseen yhteistyössä asumis- ja asunnottomuusalan tärkeimpien toimijoiden kanssa.

Tulevaisuudessa Katto-toiminta jatkaa maahanmuuttajien asumisen rakenteellisten esteiden poistamista levittämällä tietoa, tuottamalla uutta monikielistä materiaalia, kuten lyhyen "Vuokralaisen ABC"-oppaan sekä raha-asioiden hoitamiseen liittyvää materiaalia. Katto pyrkii myös tekemään infovierailuista ja ammattilaisille tarjottavista koulutuksista kattavampia ja osallistavampia. Tämän lisäksi pyrimme kehittämään hämärien asunnonvälitystoimijoiden ongelman torjumiseen keskittyvää hanketta.

Yksi tulevien vuosien tärkeimmistä tavoitteista on syrjinnän torjunta asuntomarkkinoilla. Tiedon ja tilastojen kerääminen on siis mielestämme välttämätöntä, jotta kyseistä ongelmaa voidaan ymmärtää paremmin ja syrjintää vähentää sekä poliittisella että ruohonjuuritasolla. Vaikka Katto-toiminta on vasta aluillaan, uskomme kuitenkin, että Katto-hankkeen kautta saatu arvokas kokemus ja tieto nykyisten asunnottomuuspalvelujen puutteista sekä hankkeessa tehty työ tekevät toiminnasta tärkeän Suomen asumistyön palveluita tarjoavalla alalla.

Ehdotukset

- Jotta asunnottomuuden ilmiötä pystyttäisiin ymmärtämään entistä kattavammin, tulisi tarkempaa ja laajempaa tietoa ilmiöstä olla saatavilla alalla työskenteleville.
- Valtiosta riippumattoman toimijan tulisi kerätä yhdenvertaisuusdataa European Network Against Racism –verkoston ohjeita seuraten. Näin asuntomarkkinoiden saavutettavuutta voitaisiin edistää ja erityisesti syrjintää ehkäistä.
- Hämärien vuokranantajien ja kiinteistövälittäjien toiminnan vähentämiseksi tulisi asumiseen ja asunnottomuuteen liittyvää tietoa levittää tehokkaasti maahanmuuttajille eri kielillä ja eri median kanavia hyödyntäen.
- Jotta kasvavaan asunnottomuusongelmaan maahanmuuttajien keskuudessa kyettäisiin vastaamaan, tulisi asumispalveluja tarjoavien toimijoiden ja sosiaalityöntekijöiden osallistua kulttuurisensitiivisyyttä ja syrjinnän ehkäisemistä käsitteleviin koulutuksiin.

- Asunnottomuuden vähentämiseksi Asunto ensin –mallin tulisi sisältää erilaisia polkuja, jotka ottaisivat huomioon erilaiset elämäntilanteet ja joiden avulla kyettäisiin palvelemaan myös esimerkiksi maahanmuuttajia, naisia, seksuaalivähemmistöjä, nuoria, entisiä vankeja, päihderiippuvaisia ja ei-päihderiippuvaisia henkilöitä entistä paremmin.
- Vaikka Asunto ensin –malli onkin ollut toimiva ja menestyksenkäs, tulisi suomalaisten toimijoiden varoa luottamasta liikaa sen erinomaisuuteen. Mallin vikoja ei tulisi jättää huomiotta, vaan niitä tulisi johdonmukaisesti kehittää.

Yhteenveto

Poliittinen ja eri alojen toimijoiden yhtäläinen tahto työskennellä asunnottomuuden ehkäisemiseksi on epäilemättä vaikuttanut suomalaisen menestystarinan syntyyn. Asunnottomuutta ei kuitenkaan voida poistaa, mikäli puutteellinen ymmärrys yhdenvertaisuudesta aiheuttaa tiettyjen yhteiskuntaryhmien erilaisuuksien ja haavoittuvuuksien huomiotta jättämisen. Vaikka nykyinen Asunto ensin -malli on toimiva, on sitä laajennettava estämään myös huumeita käyttämättömien henkilöiden turvaverkosta putoaminen.

Katto-hanke toi mukaan monia hyväksi havaittuja keinoja maahanmuuttajien asunnottomuuteen johtavien riskitekijöiden vähentämiseksi. Kannustamme myös muita soveltamaan näitä tapoja omaan työhönsä sopiviksi. Katto-toiminta pyrkii hyödyntämään hankkeen oppeja ja keskittyy erityisesti tarjoamaan asumisasioihin liittyvää käytännön apua. Vaikuttamistyöllään toiminta pyrkii lisäämään tietoisuutta nykyisen Asunto ensin -mallin heikkouksista, jotka koskevat haavoittuvia ja mahdollisesti marginaalisia ryhmiä - erityisesti maahanmuuttajia.

Jotta tavoite poistaa asunnottomuus vuoteen 2026 mennessä olisi mahdollista saavuttaa, toivomme että tietyt eri ryhmiä koskevat riskitekijät ja rakenteelliset esteet tullaan ottamaan huomioon entistä paremmin. Näin voimme taata, että tavoitteesta tulee todellisuutta aivan kaikille.

Lähteet

- Abramovich, A. & Shelton, J. (eds) (2017) *Where Am I Going To Go? Intersectional Approaches to Ending LGBTQ2S Youth Homelessness*. Retrieved from: www.homelesshub.ca.
- Albert Kennedy Trust (2017) *LGBT youth homelessness: A UK National Scoping of Cause, Prevalence, Response and Outcome*. Retrieved from: <https://www.theproudtrust.org>.
- ARA- Asumisen Rahoitus- ja Kehittämiskeskus (2019) *Asunnottomat 2018*. Retrieved from: <https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/>.
- Benjaminsen, Lars (2017) *Homelessness in Denmark - Hjemløshed i Danmark 2017: National kortlægning*. Retrieved from: <https://www.vive.dk/media/pure/5365/918257>.
- DIAK (2018) *Tyonimi*. Retrieved from: <https://dialogi.diak.fi/2018/10/31/tyonimi/>.
- FEANTSA (2019a) *ETHOS light: A Harmonised Definition of Homelessness for Statistical Purposes*. Retrieved from: <https://www.feantsa.org/download/fea-002-18-update-ethos-light-0032417441788687419154.pdf>
- FEANTSA (2019b) *ETHOS: What is Ethos?* Retrieved from: <https://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf>
- Granfelt, R. (2019) *Homes for Homeless Women!* In J. Lassy & S. Turunen (eds). *Homelessness in 2030*. Retrieved from: https://ysaatio.fi/assets/files/2019/01/Y-Foundation_Homelessness2030_Web.pdf.
- Immonen, K., Lassy, J., Liukkonen, P., Petrovskaja, V., Ruusi L., Saaristo, S. & Turk, J. (2019) *Toimittaja, sinua tarvitaan muutoksessa! Opas asunnottomuudesta viestimiseen*. Retrieved from www.asuntoensin.fi.
- Larja, L., Warius, J., Sundbäck, L., Liebkind, K., Kandolin, I. & Jasinskaja-Lahti, I., (2012) *Discrimination in the Finnish Labor Market: An Overview and a Field Experiment on Recruitment*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. (Työ ja yrittäjyys (Employment and Entrepreneurship)).
- Non-Discrimination Ombudsman – Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2019) *Vuosikertomus 2018*. Retrieved from: syrjinta.fi.
- Pleace, N. (2018) *Peer Review on the EaSI HELP Project City of Westminster: Discussion Paper*. Peer Review on EaSI HELP Project; Westminster.
- Statistics Finland (2019) *Finland's preliminary population figure 5,521,158 at the end of June*. Retrieved from: https://www.stat.fi/til/vamuu/2019/06/vamuu_2019_06_2019-07-25_tie_001_en.html.
- Stenius-Ayoade, A. (2019) *Housing, Health and Service Use of the Homeless in Helsinki, Finland*. Retrieved from: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5178-0>.
- Y-foundation (2018) *A Home of Your Own: Housing First and ending homelessness in Finland*. Keuruu: Otava Book Printing Ltd.

Kuvat

FIGURE 1: Y-foundation (2018) Number of persons experiencing homelessness in Finland. In *A Home of Your Own: Housing First and ending homelessness in Finland*. Keuruu: Otava Book Printing Ltd.